

ARKITEKSTIEN ANALYYSIA

Glenn F. Stillar *Analyzing everyday texts. Discourse, rhetoric and social perspectives.* Rhetoric & Society. Thousand Oaks: Sage Publications 1998. 206 s. ISBN 0-7619-0060-8.

Muopaketin kylki, automainos, pankin ilmaislahja, puheterapeutin raportti, viestilappu, jonka opiskelija liittää myöhässä palautettuun tutkielmaan. Näitä kaikkia enemmän tai vähemmän jokapäiväisiä tekstejä käyttää kanadalainen tutkija Glenn F. Stillar aineistona kirjassaan *Analyzing everyday texts*. Arkitekstit pommittavat meitä päivittäin joka suunnalta ja ovat iso osa ympäröivää todellisuutta. Ne ilmentävät Stillarin mielestä hyvin diskursiivisia käytänteitä, jotka sekä tuottavat sosiaalisia rakenteita että ovat niiden tulos. Kriittisen tutkimuksen lähtökohtana tu-

lisikin olla näiden kaikkein itsestään selvimpien, luonnollistuneiden merkitysten analysoiminen.

Stillarin lähtökohtana on ajatus tekstistä toimintana ja erottamattomana osana muita sosiaalisia tapahtumia ja tekoja. Tässä hän noudattaa Hallidayn (1985: 10) näkemystä: tekstiä on kieli, joka tekee jotakin jossakin kontekstissa. Hallidayn edustaman sosiosemioottisen kielikäsitteen mukaan kieli ei ole vain säiliö, joka kuljettaa merkityksiä, vaan se ennen kaikkea luo niitä aktiivisesti. Stillar ottaa osaa loputtomaan keskusteluun kielen ja merkitysten välisis-

▷

tä suhteista. Hän kritisoi näkemystä, jonka mukaan kieli ja kommunikaatio ovat vain viestien koodaamista ja kuljettamista ja jonka mukaan onnistunutta kielenkäyttöä on sellainen, joka kuljettaa viestin häiriöittä lähettäjältä vastaanottajalle (ks. myös Lee 1992: 80–81).

Stillar tarkastelee tekstejä kolmen toisiinsa liittyvän näkökulman ja teorian lävitse. Näkökulmat ovat kielen diskursiivisuus, retorisuus ja sosiaalisuus. Teorioista Hallidayn systeemis-funktionaalinen kielioppi ja Burken logonomia saavat yksityiskohtaisemman käsittelyn. Sen sijaan Bourdieun ja Giddensin yhteiskunnalliset teoriat esitellään yleisemmin. Stillar esittelee teoriat yksitellen, mutta jatkaa, että ne kaikki kuvaavat ja tulkitsevat systemaattisesti ja eksplisiittisesti tekstien ja tekstikäytänteiden systeemiä, funktionaalisia ja sosiaalisia piirteitä. Hän yrittää kirjan lopussa integroida kaikki teoriat ja soveltaa synteesiään käytännössä. Stillarin mukaan teoria-synteesi on käyttökelpoinen, koska sen avulla pystyy analysoimaan samoja tekstin piirteitä useasta eri näkökulmasta.

Kaikki kirjan teoriat korostavat tekstin aktiivista luonnetta. Lingvistiksestä näkökulmasta teksti ilmentää kielisysteemin mahdollisuuksia, kuhunkin tilanteeseen liittyviä rekisterejä ja tekstien liittymistä sekä toisiinsa että sosiaalisiin käytänteisiin. Tekstin retoriset piirteet ovat puolestaan välineitä todellisuuden kuvaamiseen. Retoriset muodot paljastavat myös sosiaalisten rakenteiden hierarkiat ja hajautumisen. Sosiaalisen näkökulman mukaan tekstin merkityksillä sekä ilmaistaan että tuotetaan uudelleen sosiaalisia rakenteita.

Teorioiden esittelyissä on pitkiä suoria lainauksia, ja ne tekevät tekstistä hieman kömpelöä. Eikö kirjoittaja osaa sanoa asiaansa omin sanoin vai kunnioittaako hän oppisien sanoja liikaa muuttaakseen niitä? Esi-merkkitiekstien tilanne- ja kulttuurikontek-

teja voitaisiin pohtia enemmän, nyt ne tulevat implisiittisesti esiin analyyseista. Eri-tyisen mielenkiintoista näkökulman laajentaminen kulttuurikontekstin suuntaan olisi silloin kun esitellään Bourdieun ajatuksia.

Kirjan tärkeimpiä ajatuksia minulle aloittelevana tekstintutkijana on se, että hyvinkin vähäpätöisiltä tuntuvista teksteistä löytyvät aivan samat kielen systeemiä ilmentävät leksikaaliset ja syntaktiset piirteet kuin arvokkaampina pidetyistä. Ainakin muualla maailmassa kriittisen diskurssianalyysin piirissä on usein tutkittu hyvin repäiseviä aineistoja: poliittisia, rasistisia tai seksistisiä tekstejä, joissa yhteiskunnan valtasuhteiden rakenteet ja eriarvoisuus näkyvät suoraan. Arkipäivän tekstit ovat kuitenkin paljastavampia juuri arkipäiväisyytensä vuoksi. Vähemmän osoittelevina ne kertovat paljon arkielämästä ja paljastavat siitä ehkä jo luonnollistuneita merkityksiä. Yhtenä luonnollistumana kirjoittaja nostaa esiin terveys- ja ruokavalioidiskurssien implisiittiset hierarkiat kuten sen, että terveellisen ruoan syöminen on oikein ja hyvää. Se, mitä terveellinen ruoka on, jää tosin purkamatta auki.

Hieno oivallus on tekstin esinemäisyyden huomioiminen. Stillar puhuu teksteissä olevista materiaalisista piirteistä. Teksteissä tuotetaan merkityksiä eri tasoilla: foneemein tai grafeemein, leksikaalisesti ja syntaktisesti. Sen lisäksi niitä tuotetaan selvästi materiaalisin keinoin. Materiaalisista merkityspiirteistä Stillar antaa esimerkiksi kirjoitetun tekstin kirjasintyyppin valinnan. Tässä hän liittyy viime vuosisadan alun marxilaisen kielentutkimuksen traditioon ja noudattelee kielifilosofi Vološinovin (1990 [1929]: 26–27) näkemystä, jonka mukaan ideologiset merkki-ilmiot, kuten äänet, massat ja liikkeet, ovat aina materiaalisia. Niinpä paperin ja tekstin laatu, koko, muoto väri jne. ovat ideologisia, ja ne tulisi ottaa huomioon analyysissa.

Osasta esimerkkitekstejä on kirjassa myös kuva, joten lukija näkee, miltä analysoitava teksti näyttää. Kirjan lukijan tilan-
nekonteksti on tietysti täysin erilainen kuin esimerkiksi aamupalapöydässä aikakaus-
lehden mainoksia unenpöpperöisenä sil-
mäilevän lukijan. Kirjassa ei kuitenkaan
analysoida kuvia ja tekstiä yhdessä siitä
huolimatta, että kuvien ja muiden kielen-
ulkoisten merkitysten analysoiminen yh-
dessä kielen kanssa syventäisi analyysia.
Vaikka lingvistiikassa kielellisen analyysin
tuleekin olla etusijalla, tarvitaan alati kuval-
listuvassa maailmassa myös muiden merk-
kien analyysitaitoja. Arkitekstejä ja tekstin
esinemäisyyttä tutkitaan Suomessakin: tä-
nä vuonna ilmestyi ainakin Haddingtonin
(2001) artikkeli vauvanruokapakkausten
päällysmarkkinöistä.

Analyzing everyday texts on hyvä joh-
datus arkitekstien tutkimiseen ja tarpeelli-
nen lisä yhteiskunnallisesti suuntautuneeseen
kielentutkimukseen. Yhtä jäin kuitenkin
kaipaamaan: ideologian läsnäolo teksteissä
olisi pitänyt esplikoida jotenkin. Stillar
puhuu paljon merkitysten representaatiosta
ja siitä, että representaatiokin on valintaa.
Hän myös kysyy, miksi tietyt asiat esitetään
tietyllä tavalla ja joitakin toisia ei ehkä
ollenkaan. Tässä yhteydessä olisi ollut
aiheellista puhua siitä, kuinka ideologia
vaikuttaa kaikissa kielellisissä valinnoissa.
Kalliokoski (1996: 8) huomauttaa, että jokainen
kielellinen valinta on kytköksissä kirjoittajan
näkökulmaan, jonka taustalla vaikuttaa
uskomusten ja arvojen kokonaisuus, ideologia.
Vološinovin (1990 [1929]:

25) mukaan minkä tahansa fyysisen esineen
keinotekoinen symbolinen hahmo on ideologinen
tuote ja symbolijärjestelmänä kaikki kieli on
ideologista. ■

VERNA JULKUNEN

Sähköposti: verna.julkunen@helsinki.fi

LÄHTEET

- HADDINGTON, PENTTI 2001: Applying theories, doing praxis: Methodological problems in studying the textual accessibility of baby-food labels. – W. Wagle & K. Winberg (toim.), *New directions in Nordic text linguistics and discourse analysis: Methodological issues* s. 160–175. Oslo: Novus Forlag.
- HALLIDAY, M. A. K. 1985: Part A. – *Language, context and text: aspects of language in a social-semiotic perspective* s. 3–50. Victoria: Deakin University.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: Johdanto. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä* s. 8–36. Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LEE, DAVID 1992: *Competing discourses: perspective and ideology in language*. London: Longman.
- VOLOŠINOV, VALENTIN 1990 [1929]: *Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia*. Tampere: Vastapaino.